

PL. ÚS 38/99

Ústavný súd Slovenskej republiky v pléne zloženom z predsedu JUDr. Milana Čiča a zo sudcov JUDr. Júliusa Černáka, JUDr. Ľubomíra Dobríka, JUDr. Jána Drgonca, JUDr. Jána Klučku, JUDr. Viery Mrázovej, JUDr. Štefana Ogurčáka, JUDr. Richarda Rapanta a JUDr. Tibora Šafárika na verejnom zasadnutí 23. júna 1999 prerokoval návrh generálneho prokurátora Slovenskej republiky, zastúpeného námestníkom krajského prokurátora v Košiciach JUDr. Štefanom Benečom, proti Národnej rade Slovenskej republiky o vyslovenie nesúlady § 4 ods. 7 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 11, čl. 12 ods. 1, čl. 13 ods. 4 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, ako aj s čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, nesúlady § 70a ods. 2 v spojení s § 15 ods. 5, 6 a 7 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 1 Ústavy Slovenskej republiky a nesúlady § 66f zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 11, čl. 12 ods. 1, čl. 13 ods. 3, čl. 46 ods. 1 a 3 Ústavy Slovenskej republiky, ako aj s čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a 23. júna 1999 takto

r o z h o d o l :

1. Ustanovenie § 70a ods. 2 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov n i e j e v súlade s čl. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

2. Vo zvyšnej časti návrhu n e v y h o v u j e .

O d ô v o d n e n i e :

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „Ústavný súd SR“) bol 17. novembra 1998 doručený návrh generálneho prokurátora Slovenskej republiky (ďalej len „navrhovateľ“) na začatie konania o súlade zákona s ústavou a medzinárodnou zmluvou podľa čl. 125 písm. a) a e) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava SR“). Navrhovateľ navrhol začať konanie o súlade § 4 ods. 7 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 11, čl. 12 ods. 1, čl. 13 ods. 4 a čl. 46 ods. 1 Ústavy SR, ako aj s čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ďalej o súlade § 70a ods. 2 v spojení s § 15 ods. 5, 6 a 7 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 1 Ústavy SR a napokon § 66f zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 11, čl. 12 ods. 1, čl. 13 ods. 3, čl. 46 ods. 1 a 3 Ústavy Slovenskej republiky, ako aj s čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Ústavný súd SR tento návrh navrhovateľa 11. marca 1999 predbežne prerokoval a po zistení, že spĺňa všetky náležitosti predpísané § 20 a § 37 ods. 2 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o konaní pred Ústavným súdom SR“) a že podľa § 25 ods. 2 citovaného zákona nie sú dôvody na jeho odmietnutie, ho ten istý deň prijal na ďalšie konanie.

V súlade s § 30 ods. 1 zákona o konaní pred Ústavným súdom SR sa o návrhu navrhovateľa konalo 23. júna 1999 ústne pojednávanie za účasti zástupcu navrhovateľa.

I.

Namietaný nesúlad § 4 ods. 7 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a s čl. 11, čl. 12 ods. 1, čl. 13 ods. 4 a čl. 46 ods. 1 Ústavy SR

Navrhovateľ vo svojom návrhu namietal nesúladi § 4 ods. 7 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) v spojení s čl. 11, čl. 12 ods. 1, čl. 13 ods. 4 a čl. 46 ods. 1 Ústavy SR. V súlade s uvedeným ustanovením zákona o konkurze a vyrovnaní: „Navrhovatelia súčasne s podaním návrhu (návrhu na vyhlásenie konkurzu) zložia na účet súdu preddavok na úhradu odmeny predbežného správcu. Túto povinnosť nemá likvidátor, ktorý po ustanovení bez zbytočného odkladu vykonal likvidačnú účtovnú súvahu a zistil, že majetok dlžníka nepostačuje na úhradu preddavku“. Na margo tohto ustanovenia zákona (vložené zákonom č. 12/1998 Z. z.) navrhovateľ uviedol: „Toto ustanovenie bráni prístupu na nezávislý súd a zabraňuje prejednaniu návrhu na konkurz takýmto súdom. Týmto došlo k obmedzeniu práva na spravodlivý súdny proces, a teda k porušeniu čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru, čl. 13 ods. 3 a 4 Ústavy a následne aj k porušeniu čl. 46 ods. 1 Ústavy. Ustanovenie § 4 ods. 7 zákona o konkurze a vyrovnaní znemožňuje bezproblémový prístup k súdu veriteľovi, a to medziiným v situáciách, keď sa dostane do finančných problémov práve zavinením dlžníka, ktorý si voči nemu nesplnil riadne záväzky. Uvedené ustanovenie všetkých veriteľov bez rozdielu núti zaplatiť preddavok bez toho, že by súd mal zákonnú možnosť zaoberať sa ich finančnou situáciou, ktorá v konečnom dôsledku môže zabrániť podaniu návrhu na konkurz, a tým uplatneniu zákonného práva na súdny proces. Znenie § 4 ods. 7 zákona o konkurze a vyrovnaní tvorí faktickú a právnu prekážku v možnosti uplatniť si právo na súd. Ako príklad je možné uviesť rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Airey c/a v. Írsko z roku 1979 (séria A, č. 2), ktoré hovorí o povinnosti štátu zabezpečiť splnenie záväzkov vyplývajúcich z Európskeho dohovoru na zaistenie efektívneho práva na prístup k súdu. Európsky súd pre ľudské práva vo svojom rozhodovaní za takúto prekážku považoval aj nedostatok finančných prostriedkov na zaplatenie poplatku a zaplatenie advokáta. Uvedené rozhodnutie tiež podporuje argumentáciu, že nedostatok finančných prostriedkov a následná nemožnosť zaplatenia preddavkov, súdnych alebo iných poplatkov nemôže zabrániť prístupu na súd“.

Vo svojom vyjadrení k návrhu generálneho prokurátora Slovenskej republiky z 13. mája 1999 (č. 451/99) Národná rada Slovenskej republiky k tomuto jeho tvrdeniu uviedla: „V návrhu generálneho prokurátora SR na začatie konania sa namieta nesúladsť ustanovenia § 4 ods. 7 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd v spojení s čl. 11, čl. 12 ods. 1, čl. 13 ods. 4 a s čl. 46 ods. 1 Ústavy SR. Podľa návrhu bráni uvedené ustanovenie prístupu na nezávislý súd a zabraňuje prejednaniu návrhu na konkurz takýmto súdom.

Zákon č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v § 4 ods. 7 ustanovil povinnosť navrhovateľov súčasne s podaním návrhu na vyhlásenie konkurzu zložiť na účet súdu preddavok na úhradu odmeny predbežného správcu. Ak si navrhovatelia nespĺnia túto povinnosť, súd konanie zastaví v súlade s § 4 ods. 8.

Ústava Slovenskej republiky v čl. 46 ods. 1 zakotvuje právo na súdnu ochranu. Právo na súdnu ochranu ako zásada výkonu súdnictva znamená, že každý, koho právo je ohrozené, dotknuté či porušené, môže sa obrátiť so žiadosťou o nápravu na nestranný a nezávislý súd. V čl. 46 ods. 4 Ústavy SR sa *expressis verbis* zakotvuje právo na súdnu ochranu s tým, že „podmienky a podrobnosti o súdnej a inej ochrane ustanoví zákon“. Zákonmi upravujúcimi podrobnosti o súdnej ochrane sú jednak zákon č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch v znení neskorších predpisov a jednak procesné predpisy (napr. Občiansky súdny poriadok, Exekučný poriadok, zákon o konkurze a vyrovnaní).

Zákon č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov obsahuje úpravu osobitného druhu súdneho konania. Zákon o konkurze a vyrovnaní na dosiahnutie svojho cieľa, t. j. pomerného uspokojenia veriteľov z dlžníkovho majetku, ktorý je v úpadku, upravuje mnohé vzťahy odlišne od všeobecnej úpravy obsiahnutej v Občianskom súdnom poriadku.

Po podaní návrhu na vyhlásenie konkurzu začína súd proces zisťovania objektívneho stavu dlžníkovho majetku s cieľom zistiť hmotnoprávne podmienky konania, alebo aj zabezpečiť dlžníkov majetok. Tieto úlohy plní súdom ustanovený predbežný správca. Je potrebné uviesť, že začatie konania má pre dlžníka celý rad negatívnych dôsledkov. Ak súd ustanoví predbežného správcu, môže dlžník nakladať so svojím majetkom len s jeho súhlasom.

K prekážkam brániacim uskutočneniu tohto konania a k vydaniu vecného rozhodnutia patrí nesplnenie si povinnosti navrhovateľa zložiť zálohový preddavok na účet súdu (zábezpeku), preddavku na úhradu odmeny predbežného správcu, ktorá však svojou povahou nepatrí k procesným podmienkam konania. Porušenie uvedenej povinnosti má vplyv na ďalší postup konania. Súd konanie v takomto prípade zastaví.

Preddavok na úhradu odmeny predbežného správcu má funkciu efektívnej (rýchlej) zábezpeky trov konania, ktoré vzniknú vykonaním dôležitých súdnych úkonov v záujme navrhovateľa a na jeho návrh, s cieľom zistiť hmotno-právne podmienky konkurzného konania a zabezpečiť dlžníkov majetok (§ 9a, § 9b, § 9c, § 9d, § 9e, § 9f). Odmena predbežného správcu (vrátane preddavku) tvorí súčasť trov konania, ktoré vznikli (§ 9b ods. 3) do rozhodnutia súdu o vyhlásení konkurzu alebo do zamietnutia návrhu na vyhlásenie konkurzu alebo do zastavenia konania.

Pri úvahe o tom, komu uložiť povinnosť zložiť preddavok odmeny predbežného správcu na zabezpečenie majetkového práva navrhovateľa, ktorého sa navrhovateľ domáha a povinnosť vykonania týchto úkonov, ktoré navrhovateľ navrhol v súlade so zákonom vo svojom záujme, možno poukázať na analogickú úpravu obsiahnutú v Občianskom súdnom poriadku. Podľa § 131 ods. 1 OSP môže súd uložiť povinnosť účastníkovi konania, u ktorého nie sú podmienky na oslobodenie od súdneho poplatku, aby zložil preddavok na trovy dôkazu, ktorý navrhol, alebo ktorý súd nariadil o skutočnostiach ním uvedených alebo v jeho záujme. Obdobná úprava povinnosti zloženia preddavku na zabezpečenie hnutelných vecí, ktoré sa majú zabezpečiť na návrh oprávneného, obsahuje ustanovenie § 327 ods. 2 OSP.

V tejto súvislosti možno poukázať tiež na ďalšiu analogickú úpravu, keď k prekážkam brániacim uskutočneniu niektorých súdnych konaní a k vydaniu vecného rozhodnutia patrí aj nesplnenie si povinnosti navrhovateľa zaplatiť súdny poplatok, a to v prípadoch, keď zákon túto povinnosť navrhovateľovi ustanovuje (§ 10 ods. 2 zákona SNR č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov).

Na základe uvedených faktov sme toho názoru, že adresne ustanovená zákonná povinnosť navrhovateľovi zložiť preddavok na úhradu odmeny predbežného správcu a zastavenie konania z dôvodu nesplnenia si tejto povinnosti nie je prekážkou realizácie jeho práva na súdnu ochranu na nezávislom a nestrannom súde a tiež tomu, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná (čl. 6 ods. 1 Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd). Právo na súdnu ochranu je podmienené splnením si jeho zákonnej povinnosti. Navrhovateľ svoju povinnosť pozná už v čase podania návrhu na vyhlásenie konkurzu a výška príslušného preddavku na úhradu odmeny predbežného správcu je mu známa (vyhl. MF SR č. 21/1998 Z. z.). V podaní navrhovateľa na začatie konania je obsiahnutý aj návrh, aby súd vykonal súdne úkony potrebné na zabezpečenie realizácie jeho majetkového práva tak, ako to zákon ustanovuje, t. j. ustanovenie predbežného správcu na zistenie dlžníkovho majetku a zabezpečenie tohto majetku. Ak navrhovateľ splní svoju zákonnú povinnosť, môže sa odvolať proti rozhodnutiu o zastavení konania podľa všeobecnej zásady o prípustnosti odvolania proti rozhodnutiam súdu, okrem prípadov, keď to zákon vylučuje (§ 202 ods. 3 OSP).

1. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 12/1998 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení ďalších zákonov (ďalej len „zákon o konkurze a vyrovnaní“) existujúci zákon podstatným spôsobom doplnil a zmenil. Medzi nové inštitúty konkurzného práva uvedený zákon zaradil aj inštitút predbežného správcu, postavenie a oprávnenia ktorého sú upravené v § 9a až § 9c novelizovaného zákona o konkurze

a vyrovnaní. Primárnou úlohou predbežného správcu je zistiť, či sú dané podmienky vyhlásenia konkurzu (t. j. či je dlžník v úpadku), ako aj zistenie, prípadne zabezpečenie dlžníkovho majetku (§ 9a ods. 1 zákona). Z uvedeného vyplýva, že povinnosťou predbežného správcu je najmä zistiť dlžníkov majetok a preskúmať dlžníkove obchodné knihy (§ 9b ods. 1 zákona). Za týmto účelom je predbežný správca vybavený podobným právomocami, ako má správca konkurznej podstaty, pričom je povinný zachovávať mlčanlivosť o skutočnostiach, o ktorých sa dozvedel pri výkone svojej funkcie (§ 9b ods. 4 a 5 zákona). Osobitne dôležité je ustanovenie § 9c zákona, podľa ktorého môže dlžník nakladať s majetkom iba so súhlasom predbežného správcu, inak je jeho právny úkon neplatný.

Predbežného správcu ustanovuje kedykoľvek od začatia konkurzného konania súd, a to predovšetkým vtedy, keď existuje obava, že dlžník sa bude snažiť rušiť priebeh konkurzu takými dispozíciami so svojím majetkom, ktoré znemožnia jeho zaradenie do konkurznej podstaty. Takúto činnosť predbežný správca vykonáva až do: „vyhlásenia konkurzu, zamietnutia návrhu na vyhlásenie konkurzu alebo do zastavenia konania“ (§ 9b ods. 3 zákona). V prípade, že sa rozhodlo o vyhlásení konkurzu a ak už bol predbežný správca ustanovený, súd ho ustanoví za správcu konkurznej podstaty (§ 13 ods. 2 zákona). Vychádzajúc z jeho oprávnení ustanovenie predbežného správcu možno považovať za opatrenie súdu, ktoré je na prospech veriteľov, nakoľko jeho prostredníctvom sa jednak zisťuje, prípadne zabezpečuje majetok dlžníka a obmedzuje sa aj jeho nakladanie s ním, ktoré by mohlo mať za následok jeho zníženie (rozpredanie) na ujmu veriteľov.

Pokiaľ ide o veriteľmi zložený preddavok na úhradu odmeny predbežného správcu, zákon rieši jeho ďalší „osud“ tak, že ak súd vyhlásil konkurz, zamietol návrh na vyhlásenie konkurzu alebo konkurzné konanie zastavil v rozhodnutiach o týchto skutočnostiach (a v súlade s § 9b ods. 3 zákona), súčasne „určí odmenu predbežného správcu, ktorú mu vyplatí z preddavku zloženého podľa § 4 ods. 7 zákona. Zvyšok preddavku rozdelí veriteľom pomerne. Veritelia, ktorí zložili preddavok na odmenu, majú právo na vrátenie preddavku, ktorý bol vyplatený predbežnému správcovi

z dlžníkovho majetku. To neplatí, ak súd nevyhlásil konkurz“. Vyplatením zálohy správcovi vzniká veriteľom pohľadávka voči dlžníkovi, pokiaľ bol voči nemu vyhlásený konkurz.

2. Preddavok na úhradu odmeny predbežného správcu podľa § 4 ods. 7 zákona o konkurze a vyrovnaní nemožno považovať za súdny poplatok spätý s konkurzným konaním, nakoľko ho ani zákon č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov a ani k nemu pripojený Sadzobník súdnych poplatkov (ďalej len „Sadzobník“) medzi súdne poplatky nezaraďuje. Pokiaľ ide o súdne „konkurzné“ poplatky, je možné uviesť, že podľa § 4 ods. 2 písm. k) zákona o súdnych poplatkoch sú od poplatku oslobodení „dlžník a veriteľ pri podaní návrhu na konkurzné konanie“, pričom poplatková povinnosť spojená buď s vyrovnacím konaním (položka 4 písm. c) Sadzobníka), resp. poplatkov pre prípad skončenia konkurzného konania (položka 5 písm. a) až c) Sadzobníka) ide na vrub dlžníka. Konkurznému veriteľovi je poplatková povinnosť uložená len v prípadoch samostatných návrhov, podanie ktorých zákon o konkurze a vyrovnaní výslovne predpokladá (napríklad vo svojom § 15 ods. 1).

3. Navrhovateľ o. i. uviedol, že povinnosť zloženia preddavku na úhradu odmeny predbežného správcu podľa § 4 ods. 7 zákona o konkurze a vyrovnaní „znemožňuje veriteľovi bezproblémový prístup k súdu“ a tvorí „faktickú a právnu prekážku v možnosti uplatniť si právo na súd“, čím sa uvedené zákonné ustanovenie dostalo do nesúladu s čl. 6 ods. 1 Dohovoru. Nakoľko ako právo na prístup k súdu, tak aj ďalšie procesné garancie obsiahnuté v čl. 6 Dohovoru sa vzťahujú len „na rozhodovanie súdu o občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia“, Ústavný súd SR predovšetkým zisťoval, či podľa judikatúry Komisie pre ľudské práva alebo Súdu pre ľudské práva možno konkurzné konanie považovať za také, ktoré sa dotýka, prípadne v ktorom sa rozhoduje o občianskych právach alebo záväzkoch, t. j. či je vôbec namieste namietať nesúlad označeného ustanovenia zákona o konkurze a vyrovnaní s čl. 6 ods. 1 Dohovoru. Ako vyplynulo predovšetkým z analýzy judikatúry Komisie pre ľudské práva [rozhodnutie

z 10. marca 1981 v prípade sťažnosti 8988/80, X. v. Belgium, Decisions and Reports 24, str. 198 (202-203), rozhodnutie Komisie z 10. októbra 1980 v prípade sťažnosti 8610/79, X v. Federal Republic of Germany (nepublikované), rozhodnutie Komisie zo 6. októbra 1980 v prípade sťažnosti 8475/79, X. v. the Netherlands (nepublikované), resp. rozhodnutie Komisie z 10. decembra 1984 v prípade sťažnosti 10259/83, ANCA v. Belgium, Decisions and Reports 40, str. 170 (177)], táto potvrdzuje, že: „nakoľko v konkurznom konaní sa rozhoduje o dlžníkových občianskych právach a záväzkoch, spadá pod čl. 6 ods. 1 Dohovoru“. Z tohto dôvodu možno aj v rámci takéhoto konania pred štrasburskými orgánmi namietať napríklad jeho dĺžku, porušenie zásady „rovnosti zbraní“, verejnosť konania a i. bez toho, že by sťažnosť, ktorou sa takéto porušenie namietať, mohla byť odmietnutá z hľadiska *ratione materiae*.

Porušenie práva na prístup k súdu (tvoriace nedielnú súčasť čl. 6 ods. 1 Dohovoru) však navrhovateľ videl v tom, že ustanovenie § 4 ods. 7 zákona o konkurze a vyrovnaní ukladá navrhovateľom, t. j. osobám, ktoré sa voči dlžníkovi domáhajú vyhlásenia konkurzu, finančný poplatok vo forme preddavku na úhradu odmeny predbežného správcu (podľa § 9a vyhlášky Ministerstva spravodlivosti SR č. 21/1998 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 493/1991 Zb., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o konkurze a vyrovnaní v znení vyhlášky Ministerstva spravodlivosti SR č. 358/1996 Z. z., je preddavok na odmenu predbežného správcu 10 000 Sk za každého veriteľa). V tejto súvislosti je preto predovšetkým potrebné zdôrazniť, že hoci čl. 6 Dohovoru zaručuje každému právo na prístup k súdu, ako aj konkrétne procesné garancie v konaní pred súdom, súčasne ale nezaručuje aj právo na bezplatné súdne konanie. Pokiaľ totiž tvorcovia Dohovoru výkon určitých práv chápali ako bezplatný („free“, „gratuit“), v samotnom Dohovore túto skutočnosť aj výslovne uviedli. Možno uviesť napríklad čl. 6 ods. 3 písm. c) Dohovoru, ktorý obvinenému z trestného činu priznáva právo na poskytnutie obhajcu „bezplatne“, ak to záujmy spravodlivosti vyžadujú, a písm. e) toho istého odseku, ktoré obvinenému z trestného činu priznáva právo na „bezplatnú pomoc tlmočníka“, ak nerozumie jazyku používanému pred súdom alebo týmto jazykom nehovorí. V nesúlade so samotným Dohovorom preto nie je (a ani nemôže byť) taká

právna úprava, ktorá pre súdne konanie, v ktorom sa rozhoduje o občianskych právach alebo záväzkoch, stanovuje súdne alebo iné poplatky. Vo svojich rozhodnutiach Komisia pre ľudské práva viackrát zdôraznila: „Dohovor negarantuje právo na bezplatné súdne konanie a ani úhradu súdnych výloh a poplatkov“ (rozhodnutie Komisie z 2. októbra 1962 v prípade sťažnosti 868/60, X. v. Federal Republic of Germany, rozhodnutie Komisie z 10. decembra 1975 v prípade sťažnosti 6958/75, X. v. Switzerland, Decisions and Reports, 3, 155, rozhodnutie Komisie zo 16. marca 1975 v prípade sťažnosti 6202/73, X. and Y. v. the Netherlands, Decisions and Reports, 1, 66, rozhodnutie Komisie z 5. októbra 1981 v prípade sťažnosti 8706/79, X. v. Switzerland (nepublikované), rozhodnutie Komisie z 9. decembra 1981 v prípade sťažnosti 9194/80, X. v. United Kingdom (nepublikované)). Výslovne pre konanie o občianskych veciach túto skutočnosť Komisia potvrdila vo svojom rozhodnutí z 1. októbra 1984 v prípade sťažnosti 9379/81 (nepublikované), keď uviedla: „Právo na bezplatné súdne konanie v občianskych veciach („civil matters“) nie je zahrnuté medzi tie práva, garantovanie ktorých Dohovor zaručuje“. Ak ale samotný Dohovor právo na bezplatné súdne konanie negarantuje (ani ako samostatné právo a ani ako súčasť základného práva na prístup k súdu podľa jeho čl. 6 ods. 1), v nesúlade s ním sa nemohla ocitnúť vnútroštátna právna úprava niektorej z jeho zmluvných strán len preto, že pre konkrétne súdne konanie stanovuje súdne či iné poplatky, tak ako to tvrdil navrhovateľ. Z uvedeného dôvodu Ústavný súd SR ani nevyhovел jeho návrhu na vyslovenie nesúladu § 4 ods. 7 zákona o konkurze a vyrovnaní s čl. 6 ods. 1 Dohovoru.

Pokiaľ ide o navrhovateľom označené rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva v prípade Airey v. Írsko, tak toto rozhodnutie, ako aj uvedené rozhodnutia Komisie pre ľudské práva uznávajú, že: „za určitých okolností môžu vysoké súdne poplatky vyvolať nutnosť použitia čl. 6 ods. 1 Dohovoru, ktorý zabezpečuje každému právo na prístup k súdu, ako aj právo na spravodlivý súdny proces“. Ani v prípadoch sťažností namietajúcich porušenie práva na prístup k súdu v dôsledku vysokých súdnych či iných poplatkov však štrasburské orgány neskúmajú, či došlo k porušeniu práva sťažovateľa na bezplatný prístup k súdu (keďže ako bolo uvedené, takéto právo

Dohovor negarantuje), ale len to, či vzhľadom na špecifické okolnosti každého konkrétneho prípadu (napríklad sociálne a finančné postavenie sťažovateľa) mu neschopnosťou úhrady požadovaných súdnych poplatkov nebolo znemožnené právo na prístup k súdu v tej veci, v ktorej mu poskytnuté byť malo. Ani takáto judikatúra (či už Komisie pre ľudské práva alebo Európskeho súdu pre ľudské práva) však nemení nič na skutočnosti, že za nesúladne s Dohovorom nemožno považovať také vnútroštátne právne úpravy jeho zmluvných strán, ktoré konanie pred súdmi podmieňujú uhradením súdnych či iných poplatkov. K vysloveniu porušenia čl. 6 ods. 1 Dohovoru Európskym súdom pre ľudské práva preto dochádza nie v dôsledku ich samotnej existencie, ale výlučne z toho dôvodu, že v konkrétnom prípade ich výška prekročila finančné či majetkové možnosti navrhovateľa (žalobcu), čím mu bol znemožnený prístup k súdu vo veci, v ktorej mu mal byť umožnený.

4. Navrhovateľ ďalej namietol nesúlad § 4 ods. 7 zákona o konkurze a vyrovnaní aj s čl. 46 ods. 1 Ústavy SR, podľa ktorého: „Každý sa môže domáhať zákonom stanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky“. Úvodom tejto časti je takisto potrebné zdôrazniť, že podobne ako Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ani Ústava SR vo svojom čl. 46 ods. 1 negarantuje právo na bezplatné súdne konanie. Podobne ako v prípade Dohovoru, tak aj v prípade Ústavy SR, ak to ústavodarca považoval za vhodné, určil priamo v jej texte, že konkrétne základné právo alebo sloboda sa priznáva (poskytuje) bezplatne. Ako príklad možno uviesť čl. 42 ods. 2 Ústavy SR, v súlade s ktorým majú občania „právo na bezplatné vzdelanie v základných a stredných školách“. Aj čl. 40 Ústavy SR uvádza, že: „Na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon.“

Vzhľadom na uvedené za nesúladnú s čl. 46 ods. 1 Ústavy SR preto nemožno považovať takú právnu úpravu, ktorá podmieňuje súdnu alebo inú právnu ochranu uhradením súdneho alebo iného poplatku, nakoľko Ústava SR ani vo svojom čl. 46 ods. 1 a ani v žiadnom ďalšom ustanovení právo na bezplatnú súdnu a ani inú právnu

ochranu negarantuje. Vychádzajúc z tejto argumentácie navrhovateľa by za nesúladný s Ústavou SR bolo možné vyhlásiť napríklad celý zákon č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch v znení neskorších predpisov, resp. zákon č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov. Ústavný súd SR preto nevyhovel návrhu navrhovateľa v časti požadujúcej vyslovenie nesúladu § 4 ods. 7 zákona o konkurze a vyrovnaní s čl. 46 ods. 1 Ústavy SR.

5. Vzhľadom na skutočnosť, že Ústavný súd SR nezistil nesúlad § 4 ods. 7 zákona o konkurze a vyrovnaní ani s čl. 6 ods. 1 Dohovoru a ani s čl. 46 ods. 1 Ústavy SR, bolo už bez právneho významu zaoberať sa tiež jeho namietaným nesúladom s čl. 11, čl. 12 ods. 1 a čl. 13 ods. 4 Ústavy SR, tak ako to navrhovateľ požadoval vo svojom návrhu.

II.

Namietaný nesúlad § 70a ods. 2 v spojení s § 15 ods. 5, 6 a 7 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 1 Ústavy SR

V ďalšej časti svojho návrhu navrhovateľ namietol nesúlad § 15 ods. 5, 6 a 7, ako aj § 70a ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 1 Ústavy SR. Navrhovateľ v tejto súvislosti uviedol: „Zákon č. 12/1998 Z. z. v ustanovení § 15 ods. 5, 6 a 7 zákona o konkurze a vyrovnaní novým spôsobom upravil odporovateľnosť právnych úkonov, čím došlo k zneisteniu v právnych vzťahoch a k možnému znevýhodneniu účastníkov zmluvných vzťahov. Citované ustanovenie samostatne, ale najmä v spojení s § 70a ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní, pôsobí retroaktívne. Uvedené ustanovenia narúšajú základný postulát istoty právnych vzťahov, nezodpovedajú princípu právneho štátu a sú teda v rozpore s čl. 1 Ústavy SR, pretože prijímané zákony nemajú pôsobiť spätne. Právnu normu je potrebné považovať za retroaktívnu vtedy, ak stanoví právne následky pre také skutkové podmienky, k dovŕšeniu ktorých došlo ešte pred dátumom jej účinnosti. K zásahu do princípu právnej istoty... došlo zo strany zákonodarcu aj prijatím § 15

ods. 5, 6 a 7 zákona o konkurze a vyrovnání, ktoré... pôsobia retroaktívne... a k právnickým osobám, ktoré tiež nie sú v žiadnom právnom vzťahu k dlžníkovi. Takto definovaná odporovateľnosť právnych úkonov spôsobuje vážny zásah do právnej istoty tretích osôb, ktoré v čase vzniku právneho vzťahu nemohli predpokladať terajšiu právnu úpravu a môže tu dôjsť k následnému poškodeniu účastníka takéhoto vzťahu, ktorý do neho vstúpil dobromyseľne. Novela zákona o konkurze a vyrovnání v ustanovení § 15 ods. 5, 6 a 7 zasiahla až pred okamih svojej účinnosti tým, že sa stala svojím obsahom normatívnym dôsledkom skutkového základu, ktorý sa stal predmetom jej úpravy. Spätné pôsobenie tohto ustanovenia je však vnútorne rozporné a ohrozuje nielen právnu istotu, ale aj zákonnosť. V danom prípade ide o spätnú pôsobnosť (retroaktivitu) § 15 ods. 5, 6 a 7 zákona o konkurze a vyrovnání, ktorá môže viesť k porušeniu ochrany dobromyseľne nadobudnutých práv. Použitie pravej spätnej pôsobnosti právneho predpisu nie je možné v trestnoprávných vzťahoch, ale ani v občianskoprávných vzťahoch.

V právnom štáte sú vzťahy medzi veriteľom a dlžníkom založené na očakávaní, že dlžníci si budú plniť svoje povinnosti. Na druhej strane dlžník a veriteľ majú právo na primeranú právnu ochranu a konanie na súde podľa právnych predpisov platných v čase vzniku právneho vzťahu, prípadne podania návrhu na súd. Ak teda zákonodarca v § 70a ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnání uvádza, že na ďalší priebeh konania sa použijú ustanovenia tohto zákona, po novele zasiahol do princípu právnej istoty v takom rozsahu, že došlo k nesúladu s čl. 1 Ústavy SR. Podľa citovaného prechodného a záverečného ustanovenia novely zákona o konkurze a vyrovnání sa konania podľa § 70a ods. 1 budú posudzovať podľa tohto zákona platného do prijatia tejto novely. V prípade, že by došlo k vyhláseniu konkurzu, použijú sa na ďalší priebeh konania ustanovenia zákona o konkurze a vyrovnání po prijatí novely. Týmto došlo k spätnej pôsobnosti právnej normy v teórii práva označovanej ako tzv. nepravá retroaktivita. Z dôvodu ochrany nadobudnutých práv sa ani takáto retroaktivita nepripúšťa“.

K tejto časti návrhu generálneho prokurátora SR Národná rada SR uviedla: „Generálny prokurátor navrhuje vyslovenie nesúladu § 15 ods. 5, 6 a 7 a § 70a ods. 2 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov z dôvodu, že nie sú v súlade č. 2 Ústavy Slovenskej republiky. V návrhu generálneho prokurátora sa namieta, že uvedené ustanovenia § 15 ods. 5, 6 a 7 samostatne, ale najmä v nadväznosti na § 70a ods. 2 pôsobi retroaktívne, a to voči osobám, ktoré nie sú v príbuzenskom vzťahu k dlžníkovi, a to aj k právnickým osobám, ktoré nie sú v žiadnom právnom vzťahu k dlžníkovi. Tým narúšajú princíp právnej istoty (čl. 1 Ústavy SR).

V zákone o konkurze a vyrovnaní sa upravila odporovateľnosť právnych úkonov, pričom zákon vychádzal zo všeobecnej úpravy odporovateľnosti právnych úkonov podľa § 42a Občianskeho zákonníka. Ide teda o úpravu relatívnej neúčinnosti právneho úkonu voči ukrátenému konkurznému veriteľovi, resp. správcovi. V zákone o konkurze a vyrovnaní sa navyše ustanovuje možnosť veriteľa alebo správcu prostredníctvom súdu odporovať právnym úkonom dojednaným medzi dlžníkom a treťou osobou, ktoré ukracujú uspokojenie vymáhateľnej pohľadávky konkurzného veriteľa, ak právny úkon bol vykonaný a spĺňa podmienky podľa odseku 5 alebo 6 resp. 7.

Ustanovenie § 70a ods. 1 upravuje všeobecne postup súdu a účastníkov konania v neskončených konaniach. Z dôvodu právnej istoty účastníkov konania sa taxatívne v odseku 3 ustanovuje, že ak v neskončených konaniach bol vyhlásený konkurz a majú sa použiť ustanovenia už novelizovaného zákona (§ 70a ods. 2), právne účinky úkonov podľa § 15 zostávajú zachované v prípade, ak tieto právne úkony nastali pred účinnosťou zákona a v takomto prípade nedochádza k retroaktivite právnej normy. Z toho dôvodu nie je možné, aby veriteľ odporoval týmto právnym úkonom dlžníka, ak boli vykonané podľa § 15 pred účinnosťou zákona. Preto sme toho názoru, že nemôže dôjsť k porušeniu ochrany dobromyseľne nadobudnutých práv tretích osôb a spätnej pôsobnosti § 15 ods. 5, 6 a 7 zákona o konkurze a vyrovnaní“.

1. Zákon č. 12/1998 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov, nadobudol účinnosť 1. februára 1998. Podľa § 70a ods. 1 citovaného zákona konanie začaté pred nadobudnutím jeho účinnosti súd dokončí podľa doterajších predpisov. Nakoľko § 66e ods. 1 zákona stanovuje, že na konkurz sa primerane použijú ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku, ak tento zákon nestanovuje inak, pod začatým konkurzným konaním je treba rozumieť také, návrh na začatie ktorého došiel príslušnému súdu (v súlade s § 66a ods. 1 zákona je ním konkurzný a vyrovnací súd, v ktorého obvode je všeobecný súd dlžníka). Uvedené pravidlo ale neplatí generálne, nakoľko posledné ustanovenie § 70a ods. 1 zákona uvádza, že sa použije len vtedy, „ak ďalej nie je ustanovené inak“.

Ustanovené „inak“ je v § 70a ods. 2 zákona, podľa ktorého pokiaľ v konkurzných konaniach začatých pred 1. februárom 1998 už došlo k vyhláseniu konkurzu (§ 13 zákona), na ďalší priebeh konkurzného konania sa použijú ustanovenia nového zákona č. 12/1998 Z. z. Právne účinky vyhlásenia konkurzu sú upravené v § 14 zákona a súčasťou konkurzného konania v etape po vyhlásení konkurzu je aj právo konkurzných veriteľov a správca odporovať právnym úkonom dlžníka (úpadcu). Skutočnosť, že k odporovateľnosti právnych úkonov dlžníka dochádza (môže dôjsť) až po vyhlásení samotného konkurzu, potvrdzuje to, že právo odporovať právnym úkonom dlžníka má správca, ktorého súd ustanovuje až v uznesení o vyhlásení konkurzu (§ 13 ods. 2 zákona). V súlade so znením novelizovaného § 15 zákona majú však konkurzní veritelia alebo správcovia právo odporovať právnym úkonom dlžníka nielen v rozsahu, spôsobom a z dôvodov uvedených v § 15 zákona (v jeho znení pred novelizáciou zákonom č. 12/1998 Z. z.), ale tiež z nových dôvodov uvedených v odseku 5 a 6 novelizovaného § 15 zákona o konkurze a vyrovnaní.

V súvislosti s novými zákonnými dôvodmi odporovateľnosti je potrebné uviesť, že tieto sa vzťahujú na právne úkony dlžníka, ku ktorým došlo „v poslednom roku pred začatím konkurzu“. Ako už bolo spomenuté, konkurzné konanie (v zmysle legislatívnej skratky uvedenej v § 2 ods. 2 zákona – konkurz) začína návrhom na vyhlásenie konkurzu, a nakoľko podľa § 70a ods. 2 zákona sa na vyhlásený konkurz

použijú ustanovenia nového zákona, je zjavné, že ustanovenia § 70a ods. 2 zákona v spojení s jeho § 15 ods. 5 a 6 sa použijú aj na právne úkony dlžníka, ku ktorým došlo ešte pred nadobudnutím jeho účinnosti, t. j. pred 1. februárom 1998. Ak totiž v konkurznom konaní došlo k vyhláseniu konkurzu ešte pred 1. februárom 1998, je prirodzené, že k začatiu samotného konkurzu muselo dôjsť ešte pred takýmto jeho vyhlásením. Zákon č. 12/1998 Z. z. ustanoveniami § 15 ods. 5 a 6 v spojení s jeho § 70a ods. 2 preto smeruje pred deň nadobudnutia svojej účinnosti, keďže ako odporovateľné právne úkony dlžníka kvalifikuje aj tie, ku ktorým došlo „v poslednom roku pred začatím konkurzu“, hoci už k vyhláseniu samotného konkurzu došlo pred nadobudnutím účinnosti zákona č. 12/1998 Z. z. Zatiaľ čo tie právne úkony dlžníka, ktoré tvoria predmet úpravy odseku 5 a 6 § 15 zákona o konkurze a vyrovnaní, neboli až do 1. februára 1998 (kedy nadobudol účinnosť zákon č. 12/1998 Z. z. o konkurze a vyrovnaní) ako právne odporovateľné úkony kvalifikované vôbec, túto kvalifikáciu uskutočnil zákon č. 12/1998 Z. z. Tento tiež prostredníctvom § 70a ods. 3 súčasne umožnil, aby sa na konania začaté pred nadobudnutím jeho účinnosti použil aj § 16 „nového“ zákona o konkurze a vyrovnaní vrátane jeho odseku 4, v súlade s ktorým: „Právny úkon, ktorému konkurzný veriteľ alebo správca s úspechom odporoval, je voči konkurzným veriteľom právne neúčinný; všetko, o čo sa odporovateľným právnym úkonom dlžníkov majetok ukrátil, sa musí vrátiť do podstaty a ak to nie je možné, musí sa poskytnúť peňažná náhrada“. Zatiaľ čo § 70a ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní v spojení s § 15 ods. 5, 6 dovoľuje posúdiť ako odporovateľné také právne úkony dlžníka, ktoré až do 1. februára 1998 takto právne kvalifikované neboli vôbec, § 70a ods. 3 zákona v spojení s jeho § 16 ods. 4 umožňuje, aby takéto právne úkony dlžníka boli hodnotené (voči konkurzným veriteľom) ako právne neúčinné a aby všetko, o čo sa odporovateľným právnym úkonom dlžníkov majetok ukrátil, bolo vrátené do podstaty a ak to nie je možné, aby za takýto majetok bola poskytnutá peňažná náhrada.

V dôsledku takejto právnej kvalifikácie právnych úkonov dlžníka (tak ako sú uvedené v § 15 ods. 5 a 6 zákona o konkurze a vyrovnaní) ako právne odporovateľných, aj vtedy, keď k nim došlo pred nadobudnutím účinnosti zákona

č. 12/1998 Z. z., zákon ukladá tým, ktorí sa s ním na nich dohodli, zákonnú povinnosť podrobiť sa „novozavedenému“, resp. dodatočne zavedenému právnomu režimu týchto úkonov a v prípade, že išlo o právny úkon, ktorému konkurzný veriteľ alebo správca s úspechom odporoval, aj povinnosť všetko, o čo sa odporovateľným právnym úkonom dlžníkov majetok ukrátil, vrátiť do konkurznej podstaty a ak to nie je možné, poskytnúť za takýto majetok peňažnú náhradu (§ 16 ods. 4 zákona). V dôsledku uvedeného možno uviesť, že zákon č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní ustanovením svojho § 70a ods. 2 v spojení s § 15 ods. 5, 6 neochraňuje tie práva majetkovej povahy, ktoré pred dňom jeho účinnosti nadobudli tí, ktorí s dlžníkom vstúpili do právnych vzťahov majetkovej povahy, ktoré sa však (od 1. februára 1998) stali ako „právne odporovateľné“ predmetom úpravy § 15 ods. 5 a 6 zákona. Tieto práva (ktoré až do 1. februára 1998) neboli z hľadiska zákona o konkurze a vyrovnaní spochybniteľné alebo napadnuteľné, boli však (a po 1. februári 1998) v dôsledku zákona č. 12/1998 Z. z. právne kvalifikované ako odporovateľné právne úkony dlžníka s právnymi účinkami nastúpenia nových zákonných povinností pre tie osoby, ktoré s dlžníkom takýto odporovateľný právny úkon uzavreli.

Pri posudzovaní navrhovateľovej argumentácie ohľadom tzv. pravej retroaktivity (pravej spätnej pôsobnosti) označených ustanovení zákona o konkurze a vyrovnaní Ústavný súd SR zistil, že v tomto prípade o takúto retroaktivitu nejde, nakoľko označené zákonné ustanovenia nevytvárajú žiadne právne účinky smerujúce pred deň nadobudnutia jeho účinnosti, t. j. pred 1. február 1998. Hoci tieto zákonné ustanovenia právne kvalifikujú (ako odporovateľné právne úkony) aj tie úkony dlžníka, ku ktorým došlo pred uvedeným termínom, účinky takejto právnej kvalifikácie sa prejavujú až po tomto termíne. V danom prípade však podľa názoru Ústavného súdu SR možno ale hovoriť o tzv. nepravom spätnom pôsobení zákona (tzv. nepravej retroaktivite), v rámci ktorého zákon právne kvalifikuje tie právne úkony, ku ktorým došlo ešte pred nadobudnutím jeho účinnosti, v dôsledku čoho však môže dôjsť k zmene alebo zrušeniu tých právnych účinkov, ktoré boli predtým späté s ich uzavretím. V tejto súvislosti nemožno prirodzene vylúčiť ani zásah zákona do

takto nadobudnutých práv, ku ktorému dochádza v prípade, že „výsledkom“ uplatňovania predošlého zákona sa pre dané subjekty stalo ich nadobudnutie.

Pri posudzovaní súladu označených ustanovení zákona o konkurze a vyrovnaní s čl. 1 Ústavy SR (najmä pokiaľ ide o zabezpečenie právnej istoty prostredníctvom zákazu nepravnej spätnej pôsobnosti zákona a ochrany nadobudnutých práv) Ústavný súd SR zobral do úvahy ako judikatúru bývalého federálneho Ústavného súdu ČSFR, tak aj Ústavného súdu SR, podľa ktorej ako z pohľadu tzv. pravej, tak aj nepravnej retroaktivity právnych noriem je podstatnou otázkou ochrany nadobudnutých práv, ktoré by preto neskoršia právna úprava už nemala rušiť, prípadne zhoršovať, ale (a „pro futuro“) len zlepšovať. Na tento aspekt poukázal aj Ústavný súd ČSFR, ktorý vo svojom rozhodnutí PL. ÚS 78/92 v tejto súvislosti uviedol: „Princípy právneho štátu, právnej istoty, ktoré možno vyvodiť z požiadavky demokratického usporiadania štátu (čl. 1 Listiny), vyžadujú každý ústavne možný prípad retroaktivity zakotviť *expressis verbis* v ústave, resp. v zákone a vyriešiť s tým spojené prípady tak, aby nadobudnuté práva boli riadne chránené.“ Aj Ústavný súd SR vo veci PL. ÚS 16/95 uviedol, že: „S inštitútom právnej istoty v právnom štáte úzko súvisí požiadavka legálne nadobudnutých práv. Vo všeobecnom vyjadrení to znamená, že nikomu nemožno odňať jeho riadnym spôsobom nadobudnuté práva na základe neskoršie vydaného právneho predpisu.“

Tam, kde sa však takýto neskorší právny predpis dotkne budúcej právnej existencie raz nadobudnutých práv, je potrebné uznať, že ide o výnimku z ochrany nadobudnutých práv. Vychádzajúc z uvedeného je tiež možné uviesť, že subjekty právnych vzťahov by mali mať istotu, že tie právne úkony, ktoré boli uzavreté v súlade s právnou úpravou platnou v čase ich uzavretia, nebudú neskoršou právnou úpravou kvalifikované spôsobom, ktorý môže viesť až k strate ich právnej účinnosti. Takáto neskoršia právna úprava neochraňuje práva nadobudnuté v dobrej viere a pred jej účinnosťou. Pokiaľ ide o nové povinnosti, ktoré sú neskoršou právnou úpravou nositeľom takto nadobudnutých práv ukladané, je potrebné pripomenúť, že podľa čl. 13 ods. 1 Ústavy SR možno povinnosti ukladať len na základe zákona a pri

zachovaní základných práv alebo slobôd, pričom je nepochybné, že toto ustanovenie vyjadruje ústavný príkaz ukladať právne povinnosti len do budúcnosti, ale v žiadnom prípade však nie aj do minulosti (pro praeterito).

Uvedené sa v plnom rozsahu vzťahuje aj na majetkové práva, ktoré tretie osoby nadobudli v dôsledku tých právnych úkonov dlžníka, ktoré § 15 ods. 5 a 6 zákona o konkurze a vyrovnaní vyhlásil za odporovateľné právne úkony. Z uvedených dôvodov Ústavný súd SR posúdil ustanovenie § 70a ods. 2 v spojení s § 15 ods. 5 a 6 zákona o konkurze a vyrovnaní ako narušujúce právnu istotu a nadobudnuté práva v rozsahu, spôsobom a v intenzite, ktorá spôsobila, že tieto ustanovenia sa vo svojej vzájomnej spätosti dostali do nesúladu s čl. 1 Ústavy SR. Nakoľko ale ustanovenia § 15 ods. 5 a 6 platia aj „samostatne“ a bez spojitosti s § 70a ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní (t. j. po 1. februári 1998 a „pro futuro“), Ústavný súd SR vyhovel návrhu generálneho prokurátora Slovenskej republiky len v časti požadujúcej vyhlásenie za nesúladný s čl. 1 Ústavy SR len § 70a ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní.

Ústavný súd SR v tejto súvislosti zaujal stanovisko aj ku tvrdeniu Národnej rady SR, podľa ktorého: „Ustanovenie § 70a ods. 1 upravuje všeobecne postup súdu a účastníkov konania v neskončených konaniach. Z dôvodu právnej istoty účastníkov konania sa taxatívne v odseku 3 ustanovuje, že ak v neskončených konaniach bol vyhlásený konkurz a majú sa použiť ustanovenia už novelizovaného zákona (§ 70a ods. 2), právne účinky úkonov podľa § 15 zostávajú zachované v prípade, ak tieto právne úkony nastali pred účinnosťou zákona a v takomto prípade nedochádza k retroaktivite právnej normy. Z toho dôvodu nie je možné, aby veriteľ odporoval týmto právnym úkonom dlžníka, ak boli vykonané podľa § 15 pred účinnosťou zákona“.

Podľa právneho názoru Ústavného súdu SR však o zachovaní právnych účinkov možno hovoriť len u tých úkonov, ktoré nepodliehajú právnemu režimu zákona č. 328/1991 Zb. v znení neskorších predpisov pred 1. februárom 1998. Nakoľko ale § 70a tohto zákona vo svojich odsekoch 2 a 3 umožňuje aj použitie „novelizovaného“

§ 15 zákona (vrátane jeho odsekov 5 a 6), možné právne účinky týchto úkonov podliehajú režimu tohto zákona v plnom rozsahu.

Navrhovateľ tiež požiadal o vyslovenie nesúladu s čl. 1 Ústavy SR aj § 15 ods. 7 zákona o konkurze a vyrovnaní, podľa ktorého „odporovateľným právnym úkonom nemožno vyrovnať vzájomnú pohľadávku odporcu proti úpadcovi“. V tejto časti Ústavný súd SR návrhu nevyhovel, nakoľko toto ustanovenie subjektom odporovateľných právnych úkonov neukladá ani nové právne povinnosti a ani nespôsobuje zánik už nadobudnutých práv. Uvedené ustanovenie sa predovšetkým vôbec netýka existencie nadobudnutých práv, ich platnosti, resp. účinnosti (vrátane práv nadobudnutých z odporovateľných právnych úkonov dlžníka), nakoľko len „negatívne“ vymedzuje ten účel, na ktorý odporovateľný právny úkon nemožno vôbec použiť, t. j. že ním nemožno vyrovnať vzájomnú pohľadávku odporcu voči úpadcovi. Takéto zákonné ustanovenie (identické s § 15 ods. 7) obsahoval už aj § 16 ods. 3 zákona o konkurze a vyrovnaní pred jeho novelizáciou z 1. februára 1998.

III.

Namietaný nesúlad § 66f zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov s čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a s čl. 11, čl. 12 ods. 1, čl. 13 ods. 3, čl. 46 ods. 1 a 3 Ústavy SR

Navrhovateľ napokon namietal, že ustanovenie § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní nie je v súlade s čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd v spojení s čl. 11, čl. 12 ods. 1, čl. 13 ods. 3 a čl. 46 ods. 1 a 3 Ústavy SR. Navrhovateľ v tejto súvislosti uviedol: „Novela zákona o konkurze a vyrovnaní ustanovením § 66f znemožnila účastníkom konkurzného konania a súdom postup podľa § 228 až § 243e Občianskeho súdneho poriadku.

Právo na súdnu ochranu patrí medzi základné ľudské práva, ktoré boli zakotvené v roku 1948 už vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv a následne aj v Európskom dohovore. Právo na spravodlivý súdny proces je nevyhnutným predpokladom reálneho uplatnenia všetkých ostatných základných práv a slobôd. Jednotlivec si môže v prípade potreby uplatňovať svoje základné ľudské práva a slobody prostredníctvom nezávislých súdov. Ustanovenie § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní znemožňuje uplatňovanie článku 6 ods. 1 Európskeho dohovoru a je v rozpore aj s článkom 11, článkom 12 ods. 1, článkom 13 ods. 3 a 4 a s článkom 46 ods. 1 ústavy.

Právo na súdnu a inú právnu ochranu v Slovenskej republike je vyjadrené o. i. aj v článku 46 ods. 3 ústavy, ktorý vyjadruje zodpovednosť štátu za prípadnú majetkovú ujmu spôsobenú rozhodnutím niektorého zo štátnych orgánov. Je to akési ručenie štátu za zákonnosť rozhodovania týchto orgánov. V zmysle tohoto ustanovenia má každý právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu, či orgánu verejnej správy.

Ustanovenie § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní však bráni možnosti uplatniť si právo na riadnu súdnu ochranu a obmedzuje toto základné právo tým, že sa dotýka jeho podstaty. Vzhľadom na § 4 a iné ustanovenia zákona č. 58/1969 Zb. o zodpovednosti za škodu spôsobenú rozhodnutím orgánu štátu alebo jeho nesprávnym postupom, ustanovenie § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní spôsobilo nemožnosť uplatnenia si náhrady škody voči štátu tak, ako to zaručuje článok 46 ods. 3 ústavy. Citovaný zákon v § 4 ustanovuje podmienku, že nárok na náhradu škody je možné uplatniť až vtedy, keď nezákonné rozhodnutie zrušil orgán na to príslušný. V danom prípade je potrebné, aby súd vyššej inštancie zrušil rozhodnutie súdu nižšej inštancie ako nezákonné. Ustanovenie § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní tým, že vylučuje možnosť použitia mimoriadnych opravných prostriedkov podľa § 228 až 243e Občianskeho súdneho poriadku znemožňuje účastníkovi konania dosiahnuť, aby príslušný súd zrušil nezákonné rozhodnutie, na základe čoho by tento mohol žiadať o náhradu škody spôsobenú nezákonným rozhodnutím konkurzného súdu.

Z tohoto vyplýva, že v prípade vydania nezákonného rozhodnutia podľa zákona o konkurze a vyrovnaní nie je možné toto zrušiť a domáhať sa náhrady škody voči štátu, a teda tu došlo k porušeniu článku 46 ods. 3 ústavy.

Právnické a fyzické osoby sa síce môžu obrátiť podľa článku 130 ods. 3 ústavy pri porušení svojich práv s podnetom na Ústavný súd SR, ktorý môže vysloviť v náleze, že došlo k porušeniu základných ústavných práv, Ústavný súd Slovenskej republiky však nie je treťou alebo štvrtou inštanciou v systéme všeobecného súdnictva, a nie je oprávnený do ich činnosti zasahovať a ich rozhodnutia zrušovať. Rozpor súdneho rozhodnutia s ústavou, príp. medzinárodnými dohovormi o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala, skonštatovaný Ústavným súdom Slovenskej republiky, neumožňuje uplatniť si náhradu škody podľa článku 46 ods. 3 ústavy. Z týchto dôvodov ustanovenie § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní tým, že vylúčilo možnosť použitia § 228 až 243e Občianskeho súdneho poriadku, je rozporné s ústavou.“

Národná rada SR k tejto časti návrhu generálneho prokurátora SR uviedla: „K časti návrhu generálneho prokurátora SR, ktorý obsahuje návrh na vydanie nálezu v bode 3 tak, že ustanovenie § 66f zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov nie je v súlade s čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd v spojení s čl. 11, s čl. 12 ods. 1, čl. 13 ods. 3 a s čl. 46 ods. 1 a 3 Ústavy SR, uvádzame, že jeho účelom bolo zabrániť prieťahom v konkurznom konaní (aby mimoriadne opravné prostriedky nepodávali dlžníci účelovo). V tejto súvislosti je potrebné poukázať aj na špecifický charakter konkurzného konania. Možno však súhlasiť s tým, že citované ustanovenie tým, že vylučuje možnosť použiť v konkurznom konaní mimoriadne opravné prostriedky podľa § 228 až 243e Občianskeho súdneho poriadku, ako aj tým, že neumožňuje odvolaciemu súdu použiť ustanovenie § 221 ods. 1 písm. a) Občianskeho súdneho poriadku, obmedzuje možnosti účastníkov sporu domáhať sa zrušenia nezákonného

rozhodnutia, preto sa s touto časťou návrhu generálneho prokurátora SR stotožňujeme“.

1. Navrhovateľ v tejto časti návrhu namietol nesúlad § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní s čl. 6 ods. 1 Dohovoru, nakoľko podľa jeho názoru „znemožňuje jeho uplatňovanie“, a tým, že: „vylučuje možnosť použitia mimoriadnych opravných prostriedkov podľa § 228 až 243e Občianskeho súdneho poriadku, znemožňuje účastníkovi konania dosiahnuť, aby príslušný súd zrušil nezákonné rozhodnutie“, a „je v rozpore s ústavou“. Podľa názoru navrhovateľa nemožnosť účastníkov konania o konkurze použiť voči právoplatnému rozsudku prvostupňového súdu, resp. odvolacieho súdu, mimoriadne opravné prostriedky podľa § 228 Občianskeho súdneho poriadku (Obnova konania) a § 236 (Dovolanie) spôsobuje jeho nesúlad s čl. 6 ods. 1 Dohovoru, t. j. právom na súdne konanie o občianskych právach a záväzkoch. Podľa takejto argumentácie navrhovateľa sa preto „o občianskych právach a záväzkoch“ v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru rozhoduje aj v tých súdnych konaniach, ktoré nasledujú až po vynesení právoplatného rozhodnutia (rozsudku) v občianskej veci a ktoré proti takýmto právoplatným rozhodnutiam smerujú.

Na podporu tohto svojho tvrdenia však navrhovateľ ani vo svojom písomnom návrhu a ani na ústnom pojednávaní neuviedol žiadnu judikatúru Európskej komisie pre ľudské práva, resp. Európskeho súdu pre ľudské práva. Pred rozhodnutím o súlade označeného ustanovenia zákona o konkurze a vyrovnaní s čl. 6 ods. 1 Dohovoru preto Ústavný súd SR preskúmal tú judikatúru Komisie pre ľudské práva, ktorá sa zaoberala konaniami, v ktorých sťažovatelia žiadali o preskúmanie právoplatných rozhodnutí v občianskych a trestných veciach v tom smere, či ich možno tiež považovať za súdne konania v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru, nakoľko aj v nich sa rozhoduje o „občianskych právach alebo záväzkoch“ alebo o „oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia“. Ústavný súd SR v tejto súvislosti zistil, že Komisia pre ľudské práva už v prípade sťažnosti 1552/62, X. v. Austria (nepublikované) 12. decembra 1962 rozhodla celkom jednoznačne: „Právo žiadať o preskúmanie rozhodnutia, ktoré nadobudlo povahu „res adjudicata“, ako také nie je zaradené medzi práva a slobody

zaručené Dohovorom“, takže (a z toho dôvodu): „Zmluvné strany Dohovoru nie sú povinné priznať jednotlivcom možnosť žiadať o preskúmanie rozhodnutia, ktoré nadobudlo povahu „res adjudicata“ (sťažnosť 7761/77, X. v. Austria, rozhodnutie Komisie z 8. mája 1978, Decisions and Reports, 14, 171). Pokiaľ ide o takéto rozhodnutia v trestných veciach, Komisia vo viacerých prípadoch uviedla: „Právo na obnovu konania („retrial“, „re-opening“) ako také nepatrí medzi práva garantované Dohovorom, nakoľko ten, kto o obnovu konania žiada a rozsudok, voči ktorému sa stal konečným, už nie je osobou o oprávnenosti trestného obvinenia, voči ktorej sa má rozhodovať“ (sťažnosť 864/60, X. v. the Netherlands, rozhodnutie Komisie z 18. septembra 1961), sťažnosť 1237/61, rozhodnutie Komisie z 5. marca 1962, sťažnosť 7761/77, X. v. Austria, rozhodnutie Komisie z 8. mája 1978, sťažnosť 9367/81, X. v. FRG (nepublikované), rozhodnutie Komisie z 2. júla 1984, sťažnosť 10898/84, X. v. United Kingdom, rozhodnutie Komisie z 1. októbra 1984).

Vychádzajúc zo svojej judikatúry v trestných veciach v prípade sťažnosti 5495/72, X. v. FRG (rozhodnutie Komisie z 5. apríla 1974), Komisia zdôraznila, že aj „vo viacerých prípadoch týkajúcich sa žiadostí o obnovu (rehearing) konaní v občianskych veciach, odvolávajúc sa na svoju judikatúru v trestných veciach, prišla k rovnakému záveru, t. j. že konania, v ktorých sa o takýchto žiadostiach rozhoduje, nemožno považovať za súčasť čl. 6 Dohovoru. Tento názor je založený na tom, že takéto konania sa už nedotýkajú „rozhodovania“ o občianskych právach a záväzkoch v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru, ale iba procesnej otázky, t. j. či rozhodnutie o občianskom práve a záväzku, ktoré už bolo prijaté v predošlých konaniach (a ktoré nadobudlo povahu res adjudicata), by malo byť opätovne posúdené“.

Citovaná judikatúra Komisie potvrdzuje, že tie konania zmluvných strán Dohovoru, ktoré sťažovateľom dovoľujú návrhom (žalobou) napadnúť právoplatné rozsudky súdov v občianskych a trestných veciach, už nemožno považovať za súdne konania v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru, nakoľko sa v nich už nerozhoduje ani o „občianskych právach a záväzkoch“ a ani o „oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia“, ale o iných otázkach. Keďže konania o nich nemožno považovať za súdne

konania v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru, nemohlo sa ustanovenie § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní s ním dostať do nesúladu, ako to tvrdil navrhovateľ. Z uvedeného dôvodu Ústavný súd SR nevyhovel jeho návrhu na vyslovenie nesúladu § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní s čl. 6 ods. 1 Dohovoru.

Napriek tomu však Ústavný súd SR považoval za vhodné vyjadriť sa k tej argumentácii navrhovateľa, podľa ktorej ustanovenie § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní „znemožňuje uplatňovanie čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru“. K „znemožneniu“ uplatnenia medzinárodných dohovorov (vrátane dohovorov o ochrane ľudských práv a základných slobôd) dochádza len v dôsledku použitia inštitútov medzinárodného práva zmluvného, t. j. ich vypovedaním (čl. 65 Európskeho dohovoru), v dôsledku výhrad k ich ustanoveniam (čl. 64 ods. 1 Európskeho dohovoru), prípadne odstúpením od záväzkov ustanovených v Dohovore (čl. 15 ods. 1 Európskeho dohovoru). Namietaný nesúlad ustanovenia vnútroštátneho zákona posudzovaný v konaní o súlade právnych predpisov pred Ústavným súdom SR jednej zo zmluvných strán Dohovoru preto v žiadnom prípade nemôže mať za dôsledok znemožnenie uplatňovania ustanovenia Dohovoru, ako to vo svojom návrhu tvrdil navrhovateľ.

2. Navrhovateľ ďalej namietol nesúlad § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní aj s čl. 46 ods. 1 Ústavy SR, nakoľko uvedené zákonné ustanovenie „bráni možnosti uplatniť si právo na riadnu súdnu ochranu a obmedzuje toto základné právo tým, že sa dotýka jeho podstaty“, nakoľko „vylúčilo možnosť použitia § 228 až 243e Občianskeho súdneho poriadku“. Povedané inými slovami, tým že uvedené ustanovenie zákona o konkurze a vyrovnaní znemožnilo účastníkom konania o konkurze a vyrovnaní uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov, a to obnovy konania (§ 228 až 235) a dovolania (§ 236 až 243e) voči právoplatným rozhodnutiam prvostupňového, resp. odvolacieho súdu, zabraňuje im (podľa názoru navrhovateľa) v uplatnení ich práva na „riadnu súdnu ochranu“ podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR. Práva na súdnu ochranu v zmysle čl. 46 ods. 1 Ústavy SR sa podľa jej čl. 51 možno však domáhať len v medziach zákona, ktorý toto ustanovenie Ústavy SR

vykonáva, t. j. Občianskeho súdneho poriadku (zákon č. 99/1963 Zb. v znení neskorších predpisov). V zmysle jeho § 2 súdy v občianskom súdnom konaní prejednávajú a rozhodujú spory a iné právne veci, t. j. uskutočňujú jednak konanie procesné (rozhodovacie), jednak aj výkon rozhodnutí, ktoré neboli splnené dobrovoľne (konanie vykonávacie alebo exekučné). V zmysle súčasnej právnej úpravy je treba aj opravné konania vrátane tých začatých po podaní mimoriadnych opravných prostriedkov považovať za súčasť procesnej (rozhodovacej) činnosti súdov, takže ako konanie o dovolaní, tak aj obnova konania tvoria s konaniami, ktoré im predchádzali, jeden celok.

Je tomu tak z toho dôvodu, že čl. 46 ods. 1 Ústavy SR priznáva každému, aby sa zákonom stanoveným postupom domáhal svojho práva na nezávislom a nestrannom súde, pričom v spojení s čl. 51 Ústavy SR je pod „právom“, ktorého sa možno domáhať pred súdom, potrebné rozumieť každé právo, ktoré osobe priznáva zákon vykonávajúci ustanovenie čl. 46 Ústavy SR, t. j. aj Občiansky súdny poriadok. Termín „každý“ sa z čl. 46 ods. 1 Ústavy SR preto vzťahuje nielen na osoby, ktoré sa obrátili na súd so svojou žalobou v občianskoprávnom konaní, ale aj na účastníkov súdneho konania, pokiaľ im Občiansky súdny poriadok priznáva práva, ktorých sa môžu zákonom ustanoveným postupom domáhať na súde vrátane práva na preskúmanie zákonnosti postupu a rozhodovania súdov v občianskych veciach prostredníctvom riadnych, ale aj mimoriadnych opravných prostriedkov. Ústavný súd SR už predtým vo veci sp. zn. I. ÚS 26/94 potvrdil: „Právo na súdnu a inú právnu ochranu poskytuje ústava každému právu, ktoré je v právnom poriadku Slovenskej republiky upravené a ktorého sa možno zákonom ustanoveným postupom domáhať na súdnom alebo inom orgáne Slovenskej republiky. Poskytnutie práva na súdnu alebo inú právnu ochranu nie je možné obmedziť iba na základné práva a slobody tak, ako sú uvedené v druhej hlave Ústavy Slovenskej republiky. Takýto záver nie je možné odvodiť ani z ústavy a ani zo zákonov upravujúcich výkon práva na súdnu a inú právnu ochranu“. V uvedenom smere sa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR líši od čl. 6 ods. 1 Dohovoru, ktorý rozsah uplatnenia práva na súdnu ochranu obmedzuje na rozhodovanie o „občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia“. Pre

akékoľvek z tých práv, uplatnenie ktorých je možné pred súdom, však čl. 46 ods. 1 Ústavy SR vyžaduje striktne, aby o nich rozhodol len „nezávislý a nestranný súd“.

V tejto časti svojho návrhu preto navrhovateľ vychádzal z predpokladu, že dovolacie konanie a obnova konania patria medzi také súčasť základného práva na súdnu ochranu, že ich oprávnené subjekty (účastníci súdneho konania, ktoré predchádzalo vyneseniu právoplatného rozsudku prvostupňového alebo odvolacieho súdu) musia mať v dispozícii v každom súdnom konaní, ktoré sa takto skončilo. V prípade, keď v určitom súdnom konaní jeho účastníci už takéto právo nemajú (ako sa to prostredníctvom § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní stalo účastníkom konkurzného a vyrovnacieho konania), došlo podľa navrhovateľa k porušeniu ich práva na „riadnu“ súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR.

Ústavný súd SR v súvislosti s touto argumentáciou navrhovateľa predovšetkým zisťoval, či právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR možno v uvedenom smere hodnotiť ako právo „absolútne“, súčasťou ktorého je obligatórne využitie všetkých riadnych a mimoriadnych opravných prostriedkov a pre všetky druhy súdnych konaní, alebo či z takéhoto práva na súdnu ochranu zákonodarca pripúšťa výnimky, a ak áno, aké. Úvodom Ústavný súd SR považoval za potrebné zdôrazniť, že ústavodarca pri práve na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR (ani v jeho texte a ani na žiadnom inom mieste Ústavy SR) nestanovil žiadne dôvody a podmienky, za ktorých môže (mohlo by) prísť k jeho obmedzeniu. Z jeho znenia však nevyplýva, že ide o právo absolútnej povahy, na výkon ktorého nie je možné zákonom uvaliť žiadne obmedzenia (ako je tomu napríklad v prípade čl. 15, resp. čl. 16 ods. 2 Ústavy SR). Ústavný súd SR vo veci sp. zn. PL. ÚS 11/96 tiež potvrdil: „Základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR ústavodarca nekoncepoval ako absolútne právo (právo absolútnej povahy), z uplatňovania ktorého nie sú dovolené žiadne obmedzenia“. Takéto obmedzenia však musia v každom prípade spĺňať podmienky stanovené Ústavou SR, t. j. možno ich upraviť len zákonom (čl. 13 ods. 2), ďalej že takéto obmedzenia musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky (čl. 13 ods. 3 Ústavy SR), a napokon, že pri

obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ (čl. 13 ods. 4 Ústavy SR). Takýmto zákonom je (ako už bolo spomenuté) Občiansky súdny poriadok, ktorý okrem toho, že upravuje postup súdov v občianskych veciach (§ 1), upravuje aj náležitosti „práva domáhať sa na súde ochrany práva, ktoré bolo porušené alebo obmedzené“ (§ 3 OSP), vrátane jeho možného obmedzenia v odvolacom konaní (§ 201 až 226), v dovolacom konaní (§ 236 až 243d), ako aj v obnove konania (§ 228 až 235).

Na základe analýzy označených ustanovení Občianskeho súdneho poriadku Ústavný súd SR zistil, že pokiaľ ide o riadne a mimoriadne opravné prostriedky proti rozhodnutiam prvostupňových súdov, resp. právoplatným rozhodnutiam prvostupňových alebo odvolacích súdov (ako súčasť práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR), zákonodarca ich neupravuje ako obligatórne procesné inštitúty, na uplatnenie ktorých majú účastníci súdneho konania právo voči akémukoľvek rozhodnutiu prijatému v akomkoľvek konaní pred súdom. Takto § 202 Občianskeho súdneho poriadku stanovuje, za ktorých podmienok nie je prípustné odvolanie buď proti rozsudku súdu (§ 202 ods. 1), buď proti uzneseniu vydanému v exekučnom konaní (§ 202 ods. 2), alebo proti rôznym iným uzneseniam súdu (§ 202 ods. 3 písm. a) až j)). Ustanovenie § 238 ods. 4 OSP stanovuje, že dovolanie nie je prípustné vo veciach upravených Zákomom o rodine, pokiaľ nejde o rozsudky tam vymenované, a napokon § 229 Občianskeho súdneho poriadku stanovuje, že obnova konania nie je prípustná proti rozsudkom, ktorými sa vyslovilo, že sa manželstvo rozvádza, že je neplatné alebo že tu nie je [písmeno a)], a proti rozsudkom, zrušenie alebo zmenu ktorých možno dosiahnuť inak [písmeno b)].

V prípadoch, kedy zákonodarca účastníkom konania neumožnil použitie mimoriadnych opravných prostriedkov proti právoplatným rozhodnutiam prvostupňových a odvolacích súdov (vo všeobecnosti ide o veci upravené Zákomom o rodine), uprednostnil právnu istotu v právnych vzťahoch medzi účastníkmi súdneho konania (ktorá bola založená práve týmito právoplatnými rozhodnutiami) pred

záujmom na ich opätovnom preskúmaní a prípadne aj na ich možnom „odstránení“ (zмене, zrušení) ako nezákonných prostredníctvom mimoriadnych opravných prostriedkov. Dôvodom pre nepovolenie mimoriadnych opravných prostriedkov podľa Občianskeho súdneho poriadku je preto právna istota (vytvorená nezmeniteľnosťou súdnych rozhodnutí), ktorú je treba považovať za súčasť základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR a v širšom kontexte za súčasť právneho štátu podľa čl. 1 Ústavy SR. Ústavný súd SR na tento význam právoplatných súdnych rozhodnutí už poukázal vo veci sp. zn. PL. ÚS 43/95, keď uviedol: „Zákonným naplnením požiadaviek a princípov právneho štátu (konkrétne právnej istoty) je inštitút právoplatnosti súdnych rozhodnutí. Právoplatnosť v civilnom procese znamená predovšetkým nezmeniteľnosť súdneho rozhodnutia a jeho záväzné účinky na právne vzťahy medzi účastníkmi, ktoré prostredníctvom inštitútu právoplatnosti nadobudli kvalitu judikovaných právnych vzťahov, t. j. vzťahov aprobovaných súdnou mocou. Do účinkov právoplatnosti vymedzených § 159 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku možno zasiahnuť len v prípadoch presne ustanovených zákonom a len z dôvodov, ktoré sú významnejšie, než je záujem štátu na právnej istote a stabilite súdnych rozhodnutí“. Zatiaľ čo takáto právna istota býva aj pri právoplatných súdnych rozhodnutiach len relatívna, keďže zákon (hoci len výnimočne) pripúšťa aj ich zmenu prostredníctvom mimoriadnych opravných prostriedkov, v spomenutých prípadoch súdnych rozhodnutí je však táto právna istota absolútna, nakoľko zákon ich napadnutie prostredníctvom mimoriadnych opravných prostriedkov, t. j. obnovy konania a dovolania *expressis verbis*, vylučuje. Nevyhnutným predpokladom použitia mimoriadnych opravných prostriedkov alebo ich zákazu (a tým vytvorenia stavu právnej istoty právoplatným rozhodnutím súdu za využitia riadnych alebo aj mimoriadnych opravných prostriedkov) je však to, že ten stav, situácia, otázka alebo spor, ktoré boli predmetom konania pred prvostupňovým alebo odvolacím súdom, je použitím mimoriadneho opravného prostriedku ešte stále možné zmeniť, resp. rozhodnúť o ňom spôsobom odlišným od právoplatného rozhodnutia prvostupňového alebo odvolacieho súdu. Tento „predpoklad“, ktorý je podstatný pre použitie mimoriadnych opravných prostriedkov, vyplýva aj z ich samotného zákonom stanoveného účelu, nakoľko § 235 ods. 2 OSP (a pre prípad obnovy konania) uvádza:

„Ak súd napadnuté rozhodnutie vo veci samej zmení, nové rozhodnutie nahradí pôvodné rozhodnutie“ a pri dovolaní § 243b ods. 2 stanovuje: „Ak dovolací súd zruší rozhodnutie odvolacieho súdu, vráti mu vec na ďalšie konanie“. Samotný predmet súdneho konania musí preto stále „existovať“ (musí byť schopný byť opätovne súdom preskúmaný, v dôsledku čoho môže byť pôvodné súdne rozhodnutie zrušené, alebo o ňom môže byť rozhodnuté spôsobom odlišným od predošlého súdneho rozhodnutia), pričom takéto rozhodnutie dovolacieho súdu (resp. súdu, ktorý konal o obnove konania) musí byť voči predmetu pôvodného súdneho rozhodnutia vykonateľné.

Vychádzajúc z uvedeného preto Ústavný súd SR zisťoval, či právna istota, ktorá vzniká veriteľom a aj úpadcovi v dôsledku právoplatného rozvrhového uznesenia súdu v konkurznom konaní (§ 30 zákona č. 328/1991 Zb. v znení neskorších predpisov), resp. uznesenia o potvrdení vyrovnania vo vyrovnacom konaní (§ 60 zákona č. 328/1991 Zb. v znení neskorších predpisov), môže alebo už nemôže byť „spochybnená“ použitím mimoriadnych opravných prostriedkov. Pri odpovedi na túto otázku Ústavný súd SR zobral do úvahy predovšetkým samotný účel konkurzného a vyrovnacieho konania, cieľom ktorého je: „dosiahnuť pomerné uspokojenie veriteľov z dlžníkovho majetku“ (§ 2 ods. 2 zákona). Pre konanie, ktoré nasleduje po vyhlásení konkurzu (§ 13), je typické speňaženie konkurznej podstaty (§ 27), t. j. prechod vlastníckych práv z úpadcu na iné subjekty, pričom výťažok takéhoto speňaženia slúži na úhradu úpadcových dlhov voči jeho veriteľom spôsobom, v rozsahu a v poradí určenom v tzv. rozvrhovom uznesení konkurzného súdu (§ 32 a nasl. zákona č. 328/1991 Zb.). V priebehu konkurzného konania tak dochádza (a v dôsledku speňaženia) k zániku či aspoň výraznému poklesu majetku úpadcu, ktorý je po svojom speňažení určený k úhrade jeho dlhov voči veriteľom.

K obmedzeniu dlžníkovho majetku dochádza aj pri vyrovaní, a to buď priamo uspokojením, resp. zaplatením pohľadávok veriteľov (§ 60 písm. b) a c) zákona č. 328/1991 Zb.), alebo zabezpečením ich zaplatenia. To, čo tvorí predmet a je účelom konkurzného a vyrovnacieho konania, t. j. speňaženie majetku dlžníka (a pomerné uspokojenie veriteľov z tohto majetku) už počas týchto konaní, postupne „zaniká“,

resp. sa znižuje, pričom tento proces je sprevádzaný nadobúdaním vlastníckych práv k majetku úpadcu tretími subjektmi, resp. vznikom záväzkových právnych vzťahov majetkovej povahy. Tento proces sa následne završuje realizáciou právoplatného rozvrhového uznesenia súdu v konkurznom konaní, resp. právoplatného uznesenia súdu o potvrdení vyrovnania vo vyrovnacom konaní.

Berúc do úvahy tieto špecifiká konkurzného a vyrovnacieho konania je možné uzavrieť, že zákonom upravené právne účinky rozhodnutí vznikajúce pri použití mimoriadnych opravných prostriedkov voči právoplatným rozhodnutiam súdov v konkurznom a vyrovnacom konaní by už boli bez akéhokoľvek právneho efektu, nakoľko o takto „skonsumovanom“ a rozdelenom (speňaženom) majetku dlžníka, resp. úpadcu už nie je možné opätovne rozhodnúť, resp. o ňom rozhodnúť spôsobom odlišným od predošlého súdneho rozhodnutia a k jeho „restitutio in integrum“ už nemôže vôbec dôjsť.

Aj z tohto dôvodu právna istota založená právoplatnými rozhodnutiami súdu v konkurznom a vyrovnacom konaní má „definitívnu podobu“, nakoľko akýkoľvek mimoriadny opravný prostriedok by vzhľadom na samotný účel konkurzného a vyrovnacieho konania vzniknutý stav už nebol schopný zmeniť.

Pokiaľ ide o odpoveď na otázku, či vylúčením použitia mimoriadnych opravných prostriedkov (§ 228 až § 243e Občianskeho súdneho poriadku) ustanovením § 66f zákona o konkurze a vyrovaní došlo k porušeniu čl. 46 ods. 1 Ústavy SR, je možné uviesť, že takéto obmedzenie nie je s uvedeným článkom nesúladne, pokiaľ spĺňa požiadavky čl. 13 ods. 2 až 4 Ústavy SR. Nakoľko odseky 2 a 3 článku 13 Ústavy SR nie sú v tejto súvislosti relevantné, podstatné je ustanovenie jeho odseku 4, v súlade s ktorým: „Pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.“ Ako už bolo uvedené, podstatou a zmyslom použitia ako riadnych, tak aj mimoriadnych opravných prostriedkov proti neprávoplatným alebo právoplatným rozhodnutiam súdov je docieľiť zmenu rozhodnutia prijatého vo veci predloženej na

rozhodnutie súdu. Nevyhnutným predpokladom ich použitia je preto reálna (existujúca) možnosť zmeny toho stavu, situácie, otázky alebo sporu, ktoré boli predmetom predchádzajúceho konania pred súdom s následnou reálnou vykonateľnosťou takéhoto rozhodnutia. Akékoľvek obmedzenie práva na súdnu ochranu, resp. jeho súčastí by preto túto skutočnosť malo rešpektovať, resp. z nej vychádzať. Ak však vzhľadom na špecifiku konkrétneho súdneho konania už použitie mimoriadnych opravných prostriedkov takéto účinky reálne mať nemôže, to zákonné ustanovenie, ktoré pre takéto súdne konanie obmedzuje ich použitie, sa už prirodzene (a v žiadnom prípade) nedotýka ich „podstaty a zmyslu“. Z uvedených dôvodov ustanovenie § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní nemožno považovať za nesúladné s čl. 13 ods. 4 Ústavy SR, a teda ani jej čl. 46 ods. 1. Z tohto dôvodu tiež Ústavný súd SR zamietol návrh navrhovateľa na vyslovenie nesúladu § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní s čl. 46 ods. 1 Ústavy SR.

3. Navrhovateľ ďalej namietal nesúlad § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní aj s čl. 46 ods. 3 Ústavy SR, keďže: „...ustanovenie § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní spôsobilo nemožnosť uplatnenia si náhrady škody voči štátu tak, ako to zaručuje čl. 46 ods. 3 ústavy“, tým, že: „vylučuje možnosť použitia mimoriadnych opravných prostriedkov podľa § 228 až 243e Občianskeho súdneho poriadku, znemožňuje účastníkovi konania dosiahnuť, aby príslušný súd zrušil nezákonné rozhodnutie, na základe čoho by tento mohol požiadať o náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím konkurzného súdu.“ Ústavný súd SR ani v tejto časti návrhu navrhovateľa nevyhovel, nakoľko žiadne ustanovenie zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov (vrátane jeho § 66f) sa v žiadnom rozsahu a žiadnym spôsobom nedotýka základného práva upraveného v čl. 46 ods. 3 Ústavy SR. Vzhľadom na uvedené preto prirodzene ani nemôže obmedzovať či dokonca odnímať právo každého na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu tak, ako to vo svojom návrhu uviedol navrhovateľ.

4. Vzhľadom na skutočnosť, že Ústavný súd SR nevyhovel návrhu navrhovateľa na vyslovenie nesúladu § 66f zákona o konkurze a vyrovnaní s čl. 46

ods. 1 a 3 Ústavy SR, bolo už bez právneho významu zaoberať sa aj namietaným nesúlalom tohto ustanovenia aj s čl. 11, čl. 12 ods. 1 a čl. 13 ods. 3 Ústavy SR, tak ako to žiadal navrhovateľ.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

Vyhlásené v Košiciach 1. júla 1999

JUDr. Milan Č i č
predseda pléna Ústavného súdu
Slovenskej republiky